

ADABIYOT
XRESTOMATIYASI

Abdulla Qodiriy
ULOQDA

G'afur G'ulom
**MENING O'G'RIGINA
BOLAM**

Mirkarim Osim
ZULMAT ICHRA NUR

5 - jild

G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2017

UO‘K 821.512.133-1
KBK 84(50‘)6
Q-53

Qodiriy Abdulla

Uloqda. J-5: / A. Qodiriy; Mening o‘g‘rigina bolam/
G‘. G‘ulom; Zulmat ichra nur/ M. Osim; – Toshkent: G‘afur G‘ulom
nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017. – 216 b. – (Adabiyot xres-
tomatiyasi)

Ushbu kitob orqali siz Abdulla Qodiriyning «Uloqda», G‘afur
G‘ulomning «Mening o‘g‘rigina bolam», Mirkarim Osimning «Zulmat
ichra nur» asarlari bilan oshno tutinasiz.

UO‘K 821.512.133-1
KBK 84(50‘)6
Q-53

ISBN 978-9943-4799-5-1

**© G‘afur G‘ulom nomi-
dagi nashriyot-matbaa
ijodiy uyi, 2017**

ABDULLA QODIRIY

ULOQDA

(*Hikoya*)

I

Kecha dadamdan so‘rag‘anim uchun bu kun akam ham: «Kerak emas, borma!» degan so‘zini qilmadi. Choyni naridan-beri ichib, otxonag‘a yugurdim. Orqamdan: «Oyog‘ing olti, qo‘ling yetti bo‘lub qoldi-a!» deb dadam bilan oyim kulishub qolishdilar. Qashlog‘ichni oldim-da, qora qashqamni qashlay boshladim. Jonivor tipir-tipir qiladir, bosh chayqaydir, yer tepinadir, dum silkitadir. Shuning ila manim ko‘nglimga: «Xudo xohlasa, kelar yilga biror uloqlar chopayki, hamma mani «Turg‘un chavandoz» deb yurutsunlar, degan tilaklar tushadir.

Katta hayitdagi, hayitlikka olg‘an mo‘g‘or (mo‘g‘ul) egarcha bilan g‘alaticha qilub toyni egarladim. Tog‘amg‘a yalinub oldirg‘an o‘rus yuganni artib-surtib soldim-da, o‘zim chetroqdan turub kam-ko‘stini kuzatdim:

Quyushqoni ham o‘rnida, egar ham yaxshi qo‘ng‘an. Qorinbog‘i ham jifs, yugani ham to‘ralarnikidak, lekin o‘mildirug‘ining yo‘qligi biroz ko‘ngilga yoqmaydi. Anchagina o‘ylanib turgandan so‘ng akamning yugan uchun saqlab qo‘yg‘an tasmasi esimga tushub, sekingina yerto‘ladan haligi tasmani olub chiqib, o‘mildiruq yasadim.

Endi toycham juda ham gijinglar, xuddi to‘ralarnikidak bo‘lub ketkan edi. U yoq-bu yog‘ini tozalab, ustunga

qantarib qo‘ydim. Endi qoldi: oq jujuncha kamzulni, o‘ruscha shimni, amirkon etukni, duxoba to‘ppini kiyish... Ana shundan keyin otqa minsak, chin to‘racha bo‘lamiz.

Oyimning bir qiziq udumi (odati) bor: yangiroq kiyimni kiyaman, desam ko‘zini ola-kula qilub: «Qaqshag‘ur, kir qilasan, to‘y-po‘yga borg‘anda kiyarsan», deb qarg‘iy boshlaydir. Ozroq shayton yig‘isi qilmaguningcha ish o‘ngig‘a kelmaydir. Bu gal ham ozroq haligi yig‘idan qilub olg‘andan so‘ng kiyimlarimni kiyub, shohi qiyig‘cha bog‘lab oldim. Oyimg‘a bildirmasdan, sekingina uyga kirib, dadamning kumush chopqon qamchisini ichimga tiqub, tashqarig‘a chiqdim.

Xizmatchi go‘sht kelturib turgan ekan, otxonadan qora qashqani ko‘chaga chiqarib turishka buyurub, o‘zum go‘shtni oyimg‘a kirguzib berdim. Tashqarig‘a chiqishimda orqamdan oyim:

– Kiyimlaringni kir qilma, toyingni qattiq choptirma, uloqchilar orasig‘a kirib, biror hodisaga yo‘luqma, o‘rtoqlaring bilan bir chekkada tomosha qil! – deb jovrab qoldi.

Xizmatchidan otni olub mindim. To‘nimning etaklarini yig‘ishtirub, bir-ikki qamchi berib edim, qashqacham shatoloq otub ketdi. Xizmatchining: «Xab barakalla, chavandoz!» degan so‘zini eshitib, qattiqroq qamchilab edim, qashqacham tushkur ko‘tarib ketayozdi.

II

– Chuqurariqdan toyimni sug‘orib chiqayotib edim, bir to‘da uloqchi chavandozlar kelub qo‘shildilar. Ularning ba‘zisi akamning oshnalari bo‘lg‘ani uchun man bilan so‘rashdilar. Ulardan birisi akamni so‘rab edi, men:

– Ertalab uloqg‘a ketdi, – dedim.

Ul kulub oshnalarig‘a:

– Bizning Mahkamboy uloqg‘a juda ham ishqiboza-da! – dedi.

Yana biravi mandan:

– Yo‘l bo‘lsun, boybachcha? – deb so‘rag‘an edi, men uyolinqirab:

– Uloqg‘a! – dedim.

Besh-oltisi birdan: «Barakalla, chavandoz, barakalla, Turg‘un chavandoz!» dedilar. Ularning «chavandoz» degan so‘zlari manim juda hushimga kelib, ichimdan «Otangg‘a rahmat», deb qo‘ydim.

Biz, bir durkum otliq, boramiz. Ular o‘tkan-ketkandan so‘zlashib boradirlar. So‘z urunub, yana Mahkam akam to‘g‘risig‘a taqaldi.

– Shu choqg‘acha ko‘p uloqchi ko‘rdum, lekin Mahkamdan uloqg‘a serzavqini ko‘rmadim.

Sobir tegirmonchining o‘g‘li To‘g‘onboy:

– Mahkam boybachchani ota-bobosi uloqchi bo‘lub kelgan-da! (Meni ko‘rsatib.) Axir, o‘n ikki yashar ukasini ko‘rmaysizmi, halitdan uloq chopmoqchi! – dedi.

Bu so‘zga manim butun tanim jimirlashib ketdi va kulayozdim. Yana bir mo‘ylabi shopdak yigit:

– Dadam Mahkamning bobosining uloq chopishini gapura bersa, kishi hayron qoladir: yuz-ikki yuz chavandoz ichidan yoppa-yolg‘uz uloqni ajratub chiqar ekan!

Yana birisi:

– Ul vaqtning odamini uloqning piri desangiz-chi! – dedi.

Man bo‘lsam, bobom maqtovini eshitib, g‘ururlanub boraman. Orqadan ot shatolog‘ini eshitib, ortqa qayrilub edik, oldig‘a bir ola echkini o‘ngargan, ko‘kragi ochiq, yaxtakchan, saman otliq bir yigitni ko‘rduk. Ul bizga yetib, to‘xtadi. To‘g‘on aka kulumsirab:

– Bu hafta ko‘maklashasiz-da, karvon, – degan edi, u:

– Sizdek og‘aynilarga ko‘maklashmasdan bo‘ladimi! Qani, to‘xtamanglar, – dedi.

Yurub ketdik. Biroz yo‘l borg‘ach, haligi yigit tuzim-sizlana boshlab otig‘a qamchi berdi. «Man tezroq boray», deb otini choptira ketdi. Endi so‘z haligi oldig‘a uloq o‘n-garganning oti to‘g‘arisida boshlandi. Boybachchalardan birisi:

– Valadning oti juda ham chopqur-de, uloqchi bo‘lg‘a-ningga yarasha shundaqangi oting bo‘lsa! – dedi.

Boyag‘i mo‘ylabi shodakning:

– Bodirafrafdek uchadir, – deyishi hamon birdan boshqalar kulushub yubordilar.

Kulgiga uning o‘zi ham birgalashdi.

III

Akamga M... guzarida uchrashdik. Akamlar samovor-chiga jarkob pishirub qo‘yish uchun o‘rtadan pul yig‘ub bergach, tag‘i yo‘lg‘a tushdik.

Ko‘cha qishdan boshqa vaqtda suv ko‘rmagani uchun ikki gaz kelaturg‘an, bilq-bilq tuproq; ellik-oltmish uloqchilar birdaniga yo‘l bosub, qaysi otini chopturub, qaysi lo‘killatib borg‘ani uchun butun ko‘chani to‘zon qoplag‘an. Kishi-kishini tanimasliq holga kelgan edi. Man uyga qaytub borg‘anda, oyimning: «Kiyimlaringni moxov qilubsan!» deb qarg‘ashidan qo‘rqub boraman.

Anchagina yo‘l borg‘andan so‘g‘un u chopilaturg‘an yerga yetdik; xuvv... to‘rt tomoni ko‘z ilg‘amayturg‘an darajada ulug‘ bir qir ekan. Munda uloqchi otliqlar ila tomoshachi yayovlarning had-hisobi yo‘q edi.

Katta sadaqayrag‘ochning tegida ikki zo‘r samovorg‘a o‘t qalab qaynatadirlar. Undan nariroqda bir-ikki kishi uch-to‘rt qop bodringni bir-biriga suyab, «Mirzaqiron bodring, kasir-kasir bodring!» deb maqtashardilar. Akamlar sadaning ostig‘a – choyxonag‘a otdan qo‘nishdilar. Kun qizig‘ida turish qiyin bo‘lg‘ani uchun man toychamdan tushmasam-da, sadaqayrag‘ochlarning bir bag‘rig‘a borub turdim.

Yonimdag'i kishilar to'zimsizlanib, uloqning boshlanishini kutadirlar. Birisi, «Bu kun uloq qizimaydir», desa, ikkinchisi: «Yo'q, bu kun uloq juda ham qiziydir. Salim chavandoz bilan Murod ham kelar emish!», – deydir. Yana oradan birov:

– Ha-ha! Agar ular kelsa, uloq qizimay qolmas. Salimning oti qozoqi ot, qamchi ko'tarmaydir, «hayt», desa, bas!

– Ular uch kishi edi, ikki yildan beri biri ko'rinmiy boshladi, ana shunisiga to'g'ri kelmas edi!

– Ha-ha, man ham ko'bdan beri ko'rmayman: girdig'umdan kelgan qora to'riq yigit edi-a?

– Bali-bali, otangg'a rahmat! Ana, o'sha yigit, shuncha so'rog'lasam-da, anig'ini bilmadim!

– Shu yigiting, to'g'risi, anchagina janjalg'a-da sabab bo'ldi. Birovi: «O'lub ketkan!» – desa, ikkinchisi: «Tirik!» – deb qichqiradir, munga kimdir birisi qarshi tushub: «Ot boskan, do'xturxonada o'lgan!» – deydir. So'firog'i: «Birovga yomon nafas qilmanglar!» – desa, allakim: «O'lsa-o'lgandir, bunga nima janjal?!» – deydir. Tag'i birov: «Bekor ham o'lturubbiz-da!» deb kuladir.

Tag'i: «Sirasi-sirasi!» Tag'i shovqun-suron, tag'i: «Ha-ha!» «Yo'q-yo'q!» Bir kishining: «Ana, uloq keldi!» – deb yuborishi bilan hamma tib-tinch bo'lub, xalq uloqg'a qariy boshladi. Tag'i birozdan keyin: «Ulog'i yosh ekan!» – «Shunisi tuzuk, shunisi!» – degan so'zlar boshlang'an ham edi, maydonga ikki chavandozning ot o'ynatib kirishi oradag'i tovishlarni o'chirdi. Sekin-sekin: «Salim bilan Murod chavandoz», – degan shivirlashuvlar maning ham diqqatimni shu ikki otliqg'a jalb etdi. Ularning birisi ko'k, ikkinchisi ola otqa mingan chapan yigitlar edi. Endi tomoshachilar uloqni to'zumsizlanib kuta boshladilar. Xalq ichidan allakim:

– Ana endi chin uloq ko'rasan! – deydir.

Tag'i birov:

– Bu kun qiyomat ulog‘i bo‘ladir! – deb boshi bilan yanib qo‘yadir.

Chavandozlar to‘g‘risida yana guvr-guvr so‘z boshlandi:

– Murodning otini ko‘r, xuddi qanoti borg‘a o‘xshaydir!

– Chovkarni aytasanmi, to‘ruqnimi?

– Ikkisiga ham ot yetmaydir, ikavi ham yaxshi zot!

– Qulog‘i chimirilgan ot chopqur bo‘ladi!

– Quloqda gap yo‘q, gap zotda!

– Yo‘q-yo‘q, serkishnovda, o‘zim sinab ko‘rdim!..

– Qora ot chopqur bo‘ladir, deganlar. Qorasi yaxshi, qorasi!

– Dadam ot olganda, tuyoqig‘a qarab olur edi, gap tuyoqda!

Bahslashadirlar. Har kim o‘z tanishi bilan talashdi. Man ham shu to‘g‘rida o‘ylab, ularning degan nishonlarini qora qashqamdan qidirib, topsam suyunib, topolmasam kuyunib turaman.

Bizning mahalladagi uloqchilar ham kelishdilar. O‘rtoqlarimdan Nurxon, Haydar soqov, Shokir mishiqlar ham bor edi. Ular mening yonimga kelishdilar.

Nurxon dadasidan ola yo‘rg‘ani so‘rag‘anda, qilg‘on bahonasini aytub kuladir. Haydar soqov saman otining yo‘lda Shokir mishiqlarining baytaliga kishnaganini aytib, Shokirni masxara qiladir. Kulishamiz. Shokir mishiqlar burnini torta-torta: «Uyalib ketdim. Mundan so‘g‘un biya minmayman», deb qizarib bo‘zaradir. Otamning umildirug‘iga ularning havaslari kelub, bahosini so‘rashadirlar, man: «O‘n besh tanga», deb kumush qamchini ham ko‘rsunlar uchun o‘ynagansumol egarning qoshig‘a taq-taq urib qo‘yaman. Ular: «Qani-qani», deb qo‘limdan olub ko‘radirlar. Man sekingina boshimni qimirlatub, o‘zimda allanima sezinaman. Ularning otlarig‘a – o‘zimmikiga, kiyimlariga – kiyimimga qarab, o‘zimni ulardan allaqancha yuqorida

ko‘raman. Haydar soqov tutila-tutilla: «Kelinglar, bir choptirayluk», – dedi. Nurxon ko‘nmasa ham yuganidan tortub olub ketdi. Chidab turib bo‘lmas ekan: ularning ketidan qora qashqamg‘a bir-ikki achchig‘ qamchi berub yuborishim bormi, jonivor o‘n odumida ularni yo‘lda qoldirib ketdi. Anchag‘ina uzoqlab, ortimdagi xalqg‘a qarab edim, ko‘zlari manda ekan, yana qattig‘roq haydadim. Qirning bir chekkasiga borib, otni to‘xtatdim. Bir talay vaqtdan keyin ular otlarini lo‘killatishib manga yetdilar. Bu yerda otlarimizning chopqurlig‘i to‘g‘risida so‘zlashdik. Nurxon otining chopmaslig‘ig‘a akasining issiq holda suv berganini sabab ko‘rsatadir. Haydar soqov bo‘lsa, Eson ko‘knorining o‘g‘lini so‘ka-so‘ka:

– Bozorg‘a un uchun borayotqanimda, bexos tom boshidan guvala tashlab yubordi. Otim shundan beri qamchi birla yuz ming ursang ham, qulog‘ini chimirib, hurkub turadir! – deb so‘kinadir.

Manim otim to‘g‘risida Haydar aytadi: «Saning, – deydi, otingg‘a hech zot bolasi yetmaydi, – deydi. Nurxon aytadi: «Otdan saning baxting bor ekan», – deydi. Shu yerda uzoqqina so‘zlashib turg‘andan so‘ng yana otni keying‘a qarab qo‘ydiq. Tag‘i ulardan o‘zib ketdim. Xalqg‘a yaqinlashg‘ach, «Mani ham tanib qo‘ysinlar-chi», – deb toyimni qitnab yuborishim bormi, shomol-de, shomol... Endi xalq bir o‘zimga, bir qora qashqamg‘a tikila boshladi. «Mana, endi taniysan», – deb toyimning yolini qamchi sofi bilan tarab tura berdim.

IV

Yonimizdagi tomoshachilar:

- Ana-ana, uloqning solig‘ini yig‘ub etibti!
- Uloq hozir boshlanadir!

– Murod chavandoz ham turdi!
– Salim qalpog‘ini kiydi!
– Tursun qassob uloqni bo‘g‘uzlamoqchi, ana pichog‘ini qayradi!

– Boybachchalar ham turishdilar!
– Salim choponini yeshmoqchig‘a o‘xshaydir!
– Hab, barakalla, shovvozlar!

Juvir-juvir boshlandi. O‘rtoqlar bilan biz ham to‘zimsizlanib, uloq boshlanishini kutamiz.

Chavandozlarning qaysisi to‘nini chechmakda, qaysisi otining ayilini mahkamlamakda va qay biri uloqg‘a soliq bermaqda edi. Akam ham shohi sallasi bilan beqasam to‘nini manga berib, o‘zi o‘rtaga ot o‘ynatib ketdi. Endi uloqchilar ma‘rakaga jurm bo‘la boshlag‘an bo‘lsalar ham, lekin hamon uloq boshlanmag‘an edi. Butun tomoshachilar sabrsizlanib, «Uloqni so‘yib bo‘lmadimi, yaxlab qoldimi?» – deyishadirlar.

Huv, oradan talay vaqt o‘tkandan so‘g‘un bo‘g‘uzlang‘an uloqni oldig‘a o‘ngarib, Orif sarkor va uning ketidan boyagi mashhur chavavdozlar ham qalpoqni chakkaga qiya qo‘yub, egarga qiyshuv o‘lturub, o‘rtaga kirdilar. Tomoshachilar uloqni ko‘rgan on: «Xah, jonvor, bormisan?» – deyishdilar. O‘rtadagilardan allakim:

– Uloqning qoni yaxshi yuvildimi? – deb so‘ragan edi, Orif sarkor:

– Xotirjam! – deb uloqni shalq etib yerga tashladi. O‘zi bizga yoqinroq kelib:

– O‘rtoqlar, bola-chaqalarni chetka chiqaringlar, ot oyog‘ida qolmasunlar, o‘zlaringiz ham ehtiyotroq joyda turinglar! – deb vag‘iz qildi.

Orif sarkor fotihani olub, otini yugurtirib, to‘daga ketdi. Tomoshachilar o‘rtadagi bilish-tanishlariga: «Bugun g‘ayratinglarni ko‘ramiz-da!..» – deb baqirishdilar.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/4689> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/4689> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/4689>